ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA
VOL. V, 12 SECTIO H 1971

Instytut Ekonomiki Produkcji
Wydział Ekonomiczny UMCS

Genowefa SAMOLEWICZ

Rynek zbożowy w województwie lubelskim

О зерновом рынке Люблинского воеводства

Zum Getreidemarkt in der Woiwodschaft Lublin

1. STRUKTURA RYNKU ZBOŻOWEGO W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

a) Uspołeczniony rynek zbóż

Rynek państwowy obejmuje skup w formie dostaw obowiązkowych, kontraktacji i skupu ponadobowiązkowego. Ceny zbóż na rynku państwowym ustalane są przez państwo i nie ulegają wahaniom w poszczególnych latach; zmieniają się natomiast w dłuższych okresach czasu. W danym roku ceny zbóż mogą być w w niewielkich granicach zróżnicowane zależnie od jakości dostarczanego ziarna. Wysokość cen zbóż w skupie państwowym przedstawia tabela 1.

W roku 1965 nastąpił poważny wzrost cen we wszystkich formach skupu zbóż.[1] Cena pszenicy wzrosła średnio o ok. 15%, a pozostałych zbóż o ok. 30%. Wzrost cen pszenicy w skupie ponadobowiązkowym wyniósł ok. 20%, żyta — 28%, zaś cena jęczmienia wzrosła o 15%, a owsa — o 32%. Przy podejmowaniu tej decyzji wzięto pod uwagę potrzebę zwiększenia masy towarowej produkcji zbóż, wzrostu opłacalności zbóż względem innych upraw i zmniejszenie różnicy między poziomem cen wolnorynkowych zbóż a cenami skupu państwowego. Podwyżka cen zbóż zmieniła relacje między cenami poszczególnych zbóż (zob. tab. 2) oraz relacje cen 4 zbóż do pozostałych ziemiopłodów i produktów zwierzęcych.

W wyniku podwyżki cen zbóż nastąpiło pewne obniżenie relacji cen pszenicy do cen innych zbóż. Relacja cen pszenicy niekontraktowanej do żyta stała się mało korzystna, ponieważ pszenica niekontraktowana jest obecnie droższa od żyta tylko o 23%. Natomiast w latach 1960—1964

[1] Wzrost cen skupu zbóż nastąpił decyzją Rady Ministrów z dn. 30 VII 1965 r.

Tab. 1. Ceny zbóż w skupie państwowym w województwie lubelskim (w zł za 1 q)
Getreidepreise im volkseigenen Aufkauf in der Lubliner Woiwodschaft
(in Zl pro 1 q)

Rok Rodzaj skupu	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1960				
— dostawy obowiązkowe	193	143	149	119
— dostawy ponadobow. niekontr.	308	221	248	190
1965				
— dostawy obowiązkowe	227	178	211	153
— dostawy ponadobow. niekontr.	362	294	298	279
1967				
— dostawy obowiązkowe	227	182	195	154
— dostawy ponadobow. niekontr.	372	293	308	273
— dostawy kontraktacyjne	400	300	360 [2]	300 [3]
1968				
— dostawy obowiązkowe	228	179	171	151
— dostawy ponadobow. niekontr.	366	298	291	277
— dostawy kontraktacyjne	400	300	360	300

Źródło: *Rocznik statystyczny 1968*, GUS, Warszawa 1968, s. 351; *Rocznik statystyczny 1969*, GUS, Warszawa 1969, s. 354; Cennik skupu zbóż nr 1/67 z 1967 r.

pszenica była droższa od żyta o 39—47%. Jeszcze w roku 1955 za 100 kg pszenicy można było uzyskać 170 kg żyta, w 1960 — 141 kg, w r. 1964 — 156 kg, a w 1965 — 133 kg żyta. W ostatnich kilku latach również na wolnym rynku obniżyła się relacja cen pszenica:żyto, co świadczy o szybszym wzroście wolnorynkowych cen żyta niż pszenicy.

Wielu ekonomistów uważało wówczas, że nowy cennik zbóż wprowadzony w 1965 r. nie tworzył pozytywnych bodźców do intensyfikacji produkcji zbożowej, bowiem preferował raczej zboża mniej plenne (żyto, owies) i bardziej ziemiochłonne.[4]

---

[2] Jest to cena 1 q jęczmienia browarnego, cena jęczmienia do przetwórstwa jest niższa i wynosi 300 zł za 1 q.

[3] Jest to cena 1 q owsa do przetwórstwa, cena owsa na paszę wynosi 260 zł za 1 q.

[4] Por.: *Problemy organizacji rynku rolnego*, pod redakcją naukową A. Wosia, PWRiL, Warszawa 1966, s. 43.

Tab. 2. Relacje cen skupu ponadobowiązkowego niekontraktowanego (a), skupu ponadobowiązkowego (b) i cen wolnorynkowych (c) w woj. lubelskim w latach 1960—1968

Relationen der Preise des nicht obligatorischen und nicht kontraktmässigen Aufkaufs (a), des nicht obligatorischen Aufkaufs (b) und der Freimarktpreise (c) in der Lubliner Woiwodschaft

Lata	relacja cen pszenica:żyto (cena żyta=1)			relacja cen żyto:owies (cena owsa=1)		
	a	b	c	a	b	c
1960	1,39	1,41	1,40	1,16	1,09	1,01
1961	1,42	1,43	1,40	1,14	1,07	1,01
1962	1,39	1,41	1,21	1,17	1,10	1,06
1963	1,44	1,47	1,15	1,14	1,06	1,04
1964	1,47	1,56	1,19	1,07	1,08	0,99
1965	1,23	1,34	1,25	1,05	1,05	0,93
1966	1,25	1,33	1,32	1.04	1,06	0,95
1967	1,27	1,33	1,19	1,07	1,05	0,99
1968	1,23	1,32	1,20	1,07	1,04	1,04

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych: *Rocznik statystyczny 1968*, GUS, Warszawa 1968, s. 352 oraz *Rocznik statystyczny 1969*, GUS, Warszawa 1969, s. 353.

Następną konsekwencją podwyżki cen zbóż był jej negatywny wpływ na produkcję zwierzęcą. Wobec tego, że zwiększony skup zbóż nie znalazł pełnego pokrycia we wzroście podaży pasz, wystąpiły zjawiska ograniczania pogłowia trzody chlewnej, zwłaszcza w gospodarstwach drobnych. Relacja cen zbóż paszowych do ceny żywca wieprzowego wynosiła dotychczas 1:8, a w r. 1965 spadła do 1:6 i jest zbliżona do relacji w wielu krajach zachodnich, o rozwiniętej hodowli trzody.[5] Relatywny spadek opłacalności produkcji zwierzęcej nie zahamował jednakże jej rozwoju, przede wszystkim ze względu na duże zasoby pracy w gospodarstwach indywidualnych, spadło jednak tempo jej wzrostu.

Stwierdzono uprzednio, że ceny zbóż w skupie państwowym w krótkim okresie nie zmieniają się, a ulegają zmianom w okresach długich. Dynamikę cen skupu ponadobowiązkowego niekontraktowanego i dostaw ponadobowiązkowych w województwie lubelskim w latach 1960—1968 ukazuje tabela 3.

W dłuższym okresie czasu wszystkie rodzaje cen zbóż wykazują tendencję wzrostową. Najwyższą dynamikę wzrostu wykazywały w latach 1960—1969 wolnorynkowe ceny zbóż (por. tab. 3 i 4), najwolniej rosły

[5] Zob. J. Stelmach: *Nowe ceny skupu zbóż*, „Życie Gospodarcze" 1965, nr 45, s. 6.

Tab. 3. Dynamika cen zbóż w województwie lubelskim w latach 1960—1968
Dynamik der Getreidepreise in der Lubliner Woiwodschaft in den Jahren 1960—1968

Lata	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
	a	b	a	b	a	b	a	b
1960	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1961	100,3	100,3	98,6	98,6	100,4	100,3	101,0	100,5
1962	100,6	100,6	100,9	100,9	104,8	103,4	100,5	100,0
1963	107,8	107,4	104,1	102,7	108,8	106,1	106,3	104,9
1964	113,6	112,8	107,6	102,3	100,0	104,3	116,8	103,4
1965	117,5	121,5	133,0	127,6	120,1 b	115,1	146,8	132,0
1966	117,5	124,0	131,2	132,1	118,9	113,8	146,8	135,9
1967	120,8	124,7	132,5	132,6	124,2	112,3	143,6	137,9
1968	118,8	125,9	134,8	133,9	117,3	114,8	145,8	139,4

a) Dynamika ceny skupu ponadobowiązkowej niekontraktowanej.
b) Dynamika ceny dostaw ponadobowiązkowych.
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych: *Rocznik statystyczny 1968*, GUS, Warszawa 1968, s. 351 oraz *Rocznik statystyczny 1969*, GUS, Warszawa 1969, s. 353.

zaś ceny w skupie ponadobowiązkowym niekontraktowanym. Średnia ważona cena skupu ponadobowiązkowego i kontraktacji rosła szczególnie szybko od r. 1965, w związku z wydatną podwyżką cen zbóż i wprowadzeniem masowej ich kontraktacji. Ceny pszenicy w skupie ponadobowiązkowym wzrosły w latach 1960—1968 o 26%, ceny żyta o 34%, ceny jęczmienia o 14,8%, a owsa o 39,4%.

b) Prywatny rynek zbóż

Rynek prywatny obejmuje zarówno lokalne transakcje między gospodarstwami, jak też transakcje dokonywane na targowiskach. W naszych warunkach rynek prywatny ma ograniczone znaczenie, trafiają tam bardzo niewielkie ilości zboża, bo tylko ok. 10% produkcji towarowej.[6] Szacuje się, że w 1969 r. wolnorynkowa podaż 4 zbóż w woj. lubelskim wynosiła 834 tony.[7] Zboże sprzedają głównie gospodarstwa większe i średnie, natomiast popyt na nie zgłaszają gospodarstwa drobne, które ze względu

[6] Zob. J. Bodak [w:] *Problemy...*, s. 74.
[7] Według danych Wojewódzkiego Zjednoczenia Przemysłu Zbożowo-Młynarskiego „PZZ" w Lublinie.

na rozwiniętą produkcję zwierzęcą są wybitnie deficytowe pod względem zbożowym. Wolnorynkowy obrót zbożem ma zatem zdecydowanie charakter obrotu paszowego. Stąd też wolnorynkowe ceny zbóż biorą rolnicy często za podstawę w kalkulacji opłacalności produkcji trzody chlewnej.[8] Rejony o rozdrobnionej strukturze gospodarstw, do których należy województwo lubelskie, są w większości deficytowe pod względem paszowym i dlatego ceny wolnorynkowe zbóż kształtują się na wysokim poziomie.[9] Poziom cen wolnorynkowych zbóż w woj. lubelskim i ich dynamikę obrazuje tabela 4.

Granicą, poniżej której nie mogą spaść wolnorynkowe ceny zbóż, jest cena płacona w państwowym skupie ponadobowiązkowym. O górnej natomiast granicy decyduje w zasadzie cena trzody, po uwzględnieniu współczynnika transformacji zboża na mięso.[10] Jak wynika z tabeli 4, ceny wolnorynkowe poszczególnych zbóż w woj. lubelskim w latach 1960—1969 rosły bardzo szybko. Najszybciej wzrastały ceny żyta, bo o około 5,2% średnio rocznie, cena owsa w 1968 r. była wyższa o 35,9% niż w 1960 r., a stosunkowo najmniej wzrosła cena pszenicy, bo o 21,6%.

Tab. 4. Wolnorynkowe ceny zbóż w województwie lubelskim i ich dynamika w latach 1960—1969
Freimarktgetreidepreise in der Lubliner Woiwodschaft und ihre Dynamik in den Jahren 1960—1969

Lata	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
	cena	%	cena	%	cena	%	cena	%
1960	380	100,0	272	100,0	291	100,0	270	100,0
1961	394	103,7	281	103,3	300	103,1	277	102,6
1962	416	109,5	343	126,1	344	118,2	324	120,0
1963	460	121,0	400	147,1	405	139,2	384	142,2
1964	453	119,2	379	139,3	394	135,4	380	140,7
1965	435	114,5	347	127,5	371	127,5	359	132,9
1966	421	110,8	318	116,9	336	115,4	312	115,5
1967	460	121,0	386	141,9	390	134,0	372	137,8
1968	462	121,6	384	141,2	390	134,0	367	135,9
1969 *	447	117,6	366	134,5	357	122,7	343	127,0

* Ceny za ten rok obliczono na podstawie miesięcznych danych sprawozdawczych WZPZMł „PZZ" w Lublinie.

Źródło: *Roczniki statystyczne z lat 1961—1969*, GUS, Warszawa; obliczenia własne.

[8] Por. M. Pohorille, A. Woś: *Motywy produkcyjnych decyzji chłopów*, PWE, Warszawa 1962, s. 139.

[9] „Źródłem informacji o cenach uzyskiwanych przez rolników i transakcjach wolnorynkowych jest miesięczna sprawozdawczość korespondentów rolnych Głównego Urzędu Statystycznego, *Rocznik statystyczny* 1969, GUS, Warszawa 1969, s. 343.

[10] Zob. J. Bodak [w:] *Problemy...*, s. 55.

Ze względu na elementy żywiołowości kształtowania się podaży i popytu na rynku nieuspołecznionym wolnorynkowe ceny zbóż wykazywały znaczne wahania z roku na rok i w poszczególnych miesiącach roku. Na wahania cen miały wpływ przede wszystkim zbiory zbóż w poszczególnych latach. Wzrost cen wolnorynkowych utrzymywał się w ostatnich latach głównie dzięki wzrastającemu zapotrzebowaniu na pasze zbożowe, wywołanemu wysokim i zwiększającym się stale pogłowiem trzody chlewnej oraz innych zwierząt gospodarskich.

c) Relacje wolnorynkowych cen zbóż w województwie lubelskim do cen skupu państwowego

Stosunek wolnorynkowych cen zbóż do cen skupu państwowego przedstawia tabela 5. Relacje te w latach 1960—1968 kształtowały się na korzyść cen wolnorynkowych, za wyjątkiem jęczmienia w kilku latach. Fakt, że państwowe ceny jęczmienia przewyższały w niektórych latach ceny wolnorynkowe, wynikał z dużego udziału kontraktowanego jęczmienia browarnego, którego ceny były relatywnie wysokie.

Do 1965 r. relacje wolnorynkowych cen zbóż do cen skupu państwowego były wysokie, czyli zboże na wolnym rynku było o wiele droższe

Tab. 5. Relacje wolnorynkowych cen zbóż do cen dostaw ponadobowiązkowych niekontraktowanych (a) i cen skupu ponadobowiązkowego (b) w województwie lubelskim w latach 1960—1968

Relationen der Freimarktgetreidepreise zu den Preisen der nicht obligatorischen und nicht kontraktmässigen Abgaben (a) und zu den Preisen des nicht obligatorischen Aufkaufs (b) in der Lubliner Woiwodschaft in den Jahren 1960—1968

Lata	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
	a	b	a	b	a	b	a	b
1960	1,23	1,22	1,23	1,23	1,17	0,89	1,42	1,33
1961	1,27	1,26	1,29	1,29	1,20	0,92	1,44	1,36
1962	1,34	1,32	1,54	1,54	1,32	1,02	1,70	1,60
1963	1,38	1,37	1,74	1,76	1,50	1,17	1,90	1,80
1964	1,29	1,29	1,59	1,68	1,50	1,16	1,71	1,81
1965	1,20	1,15	1,18	1,23	1,24	0,99	1,29	1,34
1966	1,16	1,09	1,10	1,09	1,14	0,91	1,12	1,13
1967	1,27	1,18	1,32	1,32	1,27	1,07	1,36	1,33
1968	1,26	1,17	1,29	1,30	1,34	1,04	1,32	1,30

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych: *Rocznik statystyczny 1969*, GUS, Warszawa 1969, s. 353 oraz *Rocznik statystyczny 1968*, GUS, Warszawa 1968, s. 351, tab. 4.

niż w skupie państwowym. W 1964 r. owies na wolnym rynku był droższy o 71%, żyto o 59%, a różnica w cenie pszenicy wynosiła 29% na korzyść ceny wolnorynkowej. Podwyżka państwowych cen zbóż w 1965 r. obniżyła w dużym stopniu relacje cen wolnorynkowych do cen państwowych i była poważnym krokiem w kierunku unifikacji rynku zbożowego. W ostatnich latach szczególnie nisko kształtują się relacje cen wolnorynkowych do cen skupu kontraktacyjnego. W 1968 r. najmniejszą rozpiętość między ceną wolnorynkową a ceną skupą ponadobowiązkowego zaobserwowano w jęczmieniu (wynosiła ona 7%). Różnice w przypadku pszenicy wynosiły 17%, a żyta i owsa — 30%. Niemniej jednak wolnorynkowa cena zbóż, a w szczególności zbóż paszowych, kształtuje się w woj. lubelskim na dość wysokim poziomie, znacznie odbiegającym od ich cen w skupie państwowym. Wydaje się więc, że przejście w tym rejonie do wolnej sprzedaży pasz drobnym gospodarstwom wpłynęłoby w poważnym stopniu na obniżenie targowiskowych cen zbóż.

2. WRAŻLIWOŚĆ RYNKU ZBOŻOWEGO NA ZMIENIAJĄCE SIĘ BODŹCE EKONOMICZNE. REAKCJA PRODUCENTÓW NA ZMIANY OPŁACALNOŚCI I CEN ZBÓŻ

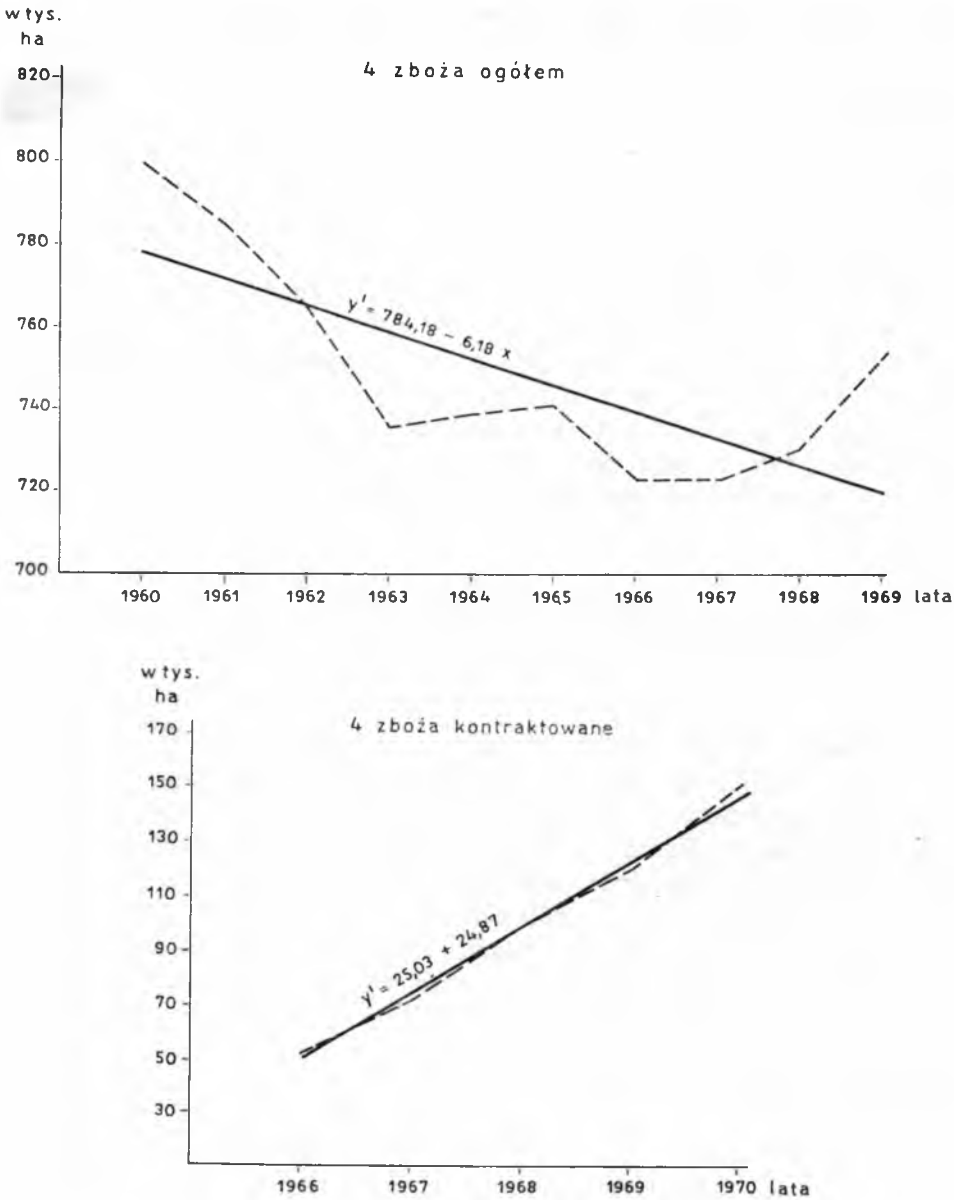
a) Elastyczność powierzchni zasiewów zbóż

Jednym z najważniejszych instrumentów ekonomicznego oddziaływania na produkcję rolną są ceny. Długookresowa polityka cen zbóż wpływa na ich produkcję, a zmiany krótkookresowe determinują wielkość i strukturę podaży. Badania nad elastycznością produkcji zbożowej w rejonie południowo-wschodnim wskazują, że reakcje rolników na zmiany cen są dość słabe.[11] W szczególności niska jest elastyczność produkcji względem zmian absolutnego poziomu cen zbóż. Relatywnie silniej reagują natomiast producenci na zmiany relacji cen poszczególnych zbóż.[12] Niemniej jednak, współczynniki korelacji między zasiewami poszczególnych zbóż a cenami skupu państwowego, względnie relacjami cen zbóż, świadczą o pewnej wrażliwości producentów na zmiany cen w woj. lubelskim.

Zasiewy pszenicy w woj. lubelskim wykazują dość silną progresję. W latach 1960—1969 powierzchnia zasiewów pszenicy wzrastała średnio o 4,31 tys. ha rocznie. Współczynnik korelacji zasiewów pszenicy względem cen skupu ponadobowiązkowego wynosił w latach 1960—1969 — + 0,845. W ciągu tych 10 lat można wyróżnić dwa podokresy, charakteryzujące się odmiennymi procesami dostosowawczymi. Do 1964 r. po-

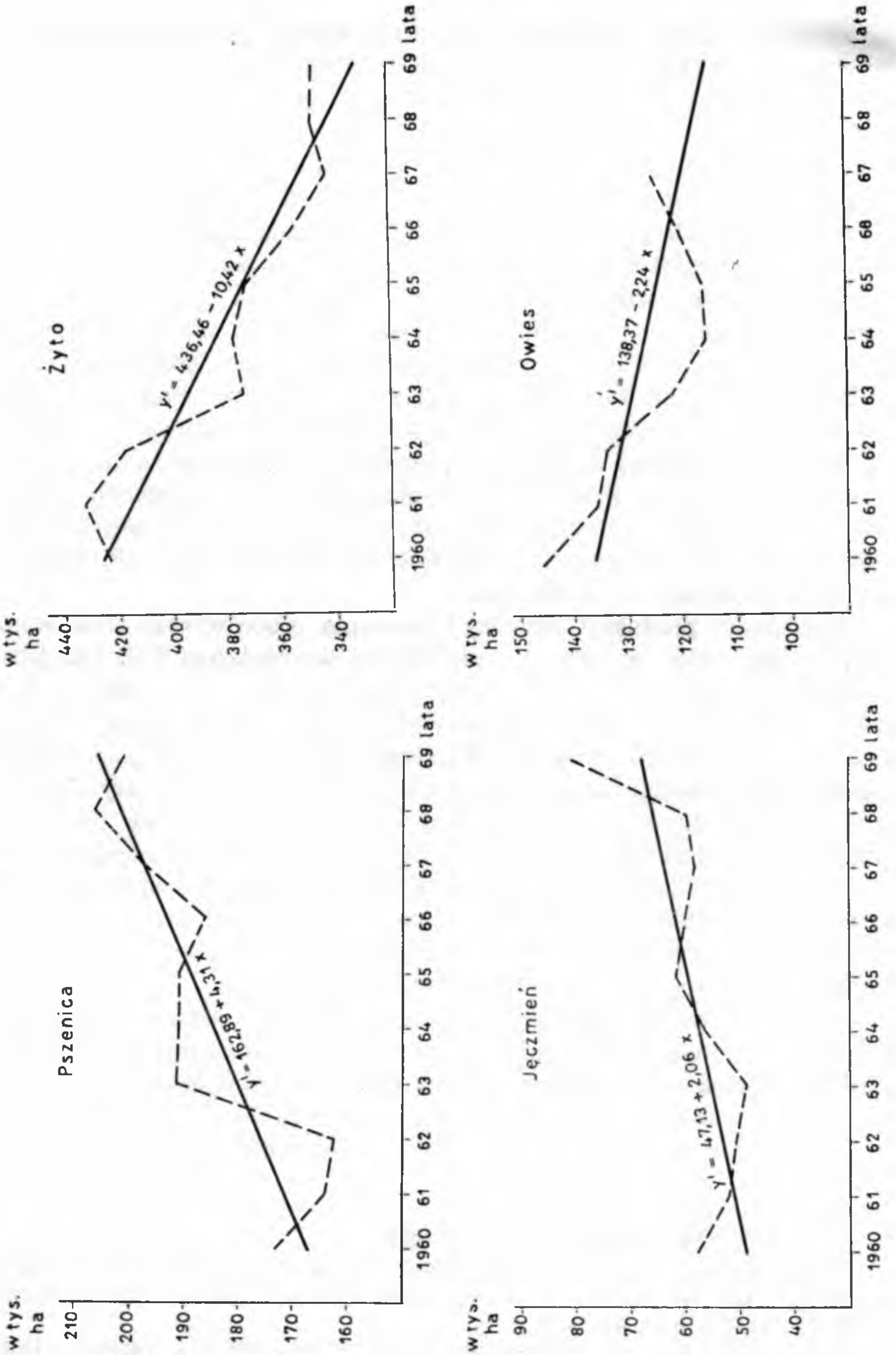
---

[11] A. Woś: *Elastyczność produkcji rolniczej*, PWRiL, Warszawa 1964, s. 150.
[12] *Ibid.*, s. 160.

Wykres 1. Tendencja rozwojowa zasiewów zbóż ogółem w województwie lubelskim w latach 1960—1969 i powierzchni zasiewów zbóż kontraktowanych w latach 1966—1970

wierzchnia zasiewów pszenicy wzrastała pod wpływem korzystnych relacji cen pszenicy do cen żyta, a od 1965 r. natomiast głównie pod wpływem wzrostu absolutnego poziomu cen pszenicy. Zasiewy pszeni-

Wykres 2. Tendencja rozwojowa powierzchni zasiewów 4 zbóż w województwie lubelskim w latach 1960—1969

cy reagowały zatem na zmiany cen w ten sposób, że wzrostowi cen odpowiadało zwiększenie areału uprawnego. W okresie spadku relatywnych cen pszenicy i pogorszenia się opłacalności względem żyta wrażliwość zasiewów była niższa niż w okresie wzrostu relatywnych cen pszenicy. Jak wynika z badań[13], na poprawę opłacalności pszenicy producenci reagują silniej niż na spadek cen i opłacalności. Z badań ankietowych przeprowadzonych przez M. Pohorille i A. Wosia nad motywami produkcyjnych decyzji chłopów[14] wynika, że uprawa pszenicy i jęczmienia uważana była za bardziej opłacalną niż uprawa żyta i owsa. Wzrost zasiewów pszenicy w woj. lubelskim następował kosztem powierzchni uprawnej żyta i owsa[15]. Na Lubelszczyźnie występuje bowiem wyraźny podział powierzchni zasiewów 4 zbóż na dwie grupy: pszenicę i jęczmień, których areał uprawy wykazuje tendencję wzrostową, i żyto oraz owies, których zasiewy spadają (zob. wykres 2). Tendencja ta ma miejsce w długich okresach. Przyczyną tak ukształtowanych tendencji rozwojowych jest wyższa opłacalność produkcji pszenicy i jęczmienia niż żyta i owsa. Ponadto województwo lubelskie ma korzystne warunki glebowe dla uprawy pszenicy i jęczmienia.

Opłacalność produkcji pszenicy (wyrażona procentowym stosunkiem ceny do nakładów) w 1965 r. wyrażała się wskaźnikiem 152. Dla jęczmienia wskaźnik ten wynosił 175, natomiast dla żyta i owsa odpowiednio 126 i 120. W latach 1960—1965 wzrosła opłacalność produkcji wszystkich zbóż, ale różnice pozostały. W okresie tym bardzo wydatnie wzrosła opłacalność produkcji zbóż mierzona dochodem na 1 dzień pracy. Dochód przy produkcji pszenicy wzrósł z 86 zł do 177 zł, czyli o 215%, przy produkcji żyta z 51 zł do 130 zł, czyli o 250%, przy produkcji owsa o 217%, a przy produkcji jęczmienia — o 150%.[16] Podniosła się również względna opłacalność produkcji zbóż. W 1960 r. najwyższy dochód na 1 dzień pracy dawała uprawa rzepaku, następnie buraki cukrowe, pszenica, owies, a na miejscu szóstym — *ex equo* — ziemniaki i żyto.

Ukształtowana po podwyżce cen zbóż (1965 r.) niższa relacja cen pszenicy do cen żyta powoduje, że może istnieć konkurencja o ziemię między pszenicą i żytem. Konkurencja pszenica : żyto jest bezpośrednim przejawem konkrencji między pszenicą a trzodą chlewną. Konkurencja ta dotyczy głównie ziemi, gdyż trzoda wypiera pszenicę poprzez ekspan-

---

[13] *Ibid.*, s. 104.

[14] Pohorille, Woś: *op. cit.*, s. 110—151.

[15] C. Tarkowski: *Rejonizacja uprawy pszenicy w woj. lubelskim*, „Nowe Rolnictwo", 1969, nr 19, s. 3—5 oraz *Rejonizacja uprawy żyta w woj. lubelskim*, „Nowe Rolnictwo" 1969, nr 20, s. 1—3.

[16] Zob. J. Rasiński: *Opłacalność produkcji zbóż*, PWRiL, Warszawa 1967, s. 37.

się powierzchni uprawnej żyta na paszę.[17] Wynika to z tego, że chów trzody w lubelskim opiera się głównie na ziemniakach i zbożu. Każdy wzrost pogłowia musi więc powodować odpowiedni wzrost działki paszowej i kurczenie się areału zbóż chlebowych, w tym także pszenicy. Zahamowanie spadku powierzchni zasiewów żyta w województwie lubelskim i nawet lekki jej wzrost w ciągu ostatnich 2—3 lat, przy równoczesnym niewielkim obniżeniu zasiewów pszenicy, zdaje się potwierdzać to zjawisko. Tendencja taka występuje tylko w okresach krótkich. Powierzchnia zasiewów zbóż w woj. lubelskim zmniejsza się na korzyść wzrostu areału roślin przemysłowych i pastewnych. Wzrost upraw roślin przemysłowych w latach 1960—1969 wyniósł ok. 42 tys. ha, w tym głównie buraków cukrowych i roślin oleistych. Powierzchnia upraw roślin pastewnych w 1968 r. wzrosła o 28% w porównaniu z 1960 r.

Brak korelacji między zasiewami a cenami żyta w latach 1960—1969 wskazuje, że zasiewy żyta nie reagowały na zmiany cen. Powierzchnia zasiewów żyta w woj. lubelskim zmniejszała się w ostatnim dziesięcioleciu średnio rocznie o 10,42 tys. ha.

Areał uprawy jęczmienia zależał w pewnym stopniu od zmian cen skupu. Współczynnik korelacji zasiewów jęczmienia względem cen skupu ponadobowiązkowego dla lat 1960—1969 wynosił +0,551. Przyrost powierzchni zasiewów jęczmienia wynosił w tym okresie 2,06 tys. ha średnio rocznie.

Zasiewy owsa w dłuższym okresie nie zależą od zmian warunków cenowych, natomiast wyraźna była ich reakcja na wzrost cen w 1965 r. Korelacja zasiewów owsa w gospodarstwach indywidualnych względem cen dostaw ponadobowiązkowych niekontraktowanych w latach 1964—1968 była wysoka i wynosiła +0,74.

Reasumując należy zauważyć, że produkcja zbóż w województwie lubelskim ma w dużym stopniu charakter naturalny (na własne potrzeby gospodarstwa), zasiewy zbóż kształtują się zgodnie z utrwaloną tradycją i rola czynników ekonomicznych bywa w tym rejonie ograniczona. Możliwości wyboru dotyczą tylko pewnej części areału po odliczeniu działki dostarczającej ziarna siewnego, działki konsumpcyjnej, paszowej i działki dostarczającej zboże na wykonanie dostaw obowiązkowych.[18]

b) Elastyczność skupu zbóż

Wpływ cen zbóż na ich podaż jest widoczny szczególnie w krótkich

---

[17] Zob. Woś: *op. cit.*, s. 104.

[18] H. Chołaj: *Zagadnienia określania cen kształtujących kierunek produkcji ziemiopłodów*, „Ekonomista" 1958, z. 5, s. 203.

okresach czasu. Badania nad elastycznością podaży wskazują, że w decyzjach krótkookresowych producenci kierują się zmianami cen i ich relacjami.[19] Związek między cenami zbóż a skupem obliczony dla krótszego okresu czasu jest silniejszy niż w okresie dłuższym. Reakcja producentów na istotne i ewidentne zmiany cen jest natychmiastowa. Przykładem tego była podwyżka cen zbóż w 1965 r., która wywołała szybki wzrost podaży zbóż w roku 1965/1966. Skup ponadobowiązkowy zbóż wzrósł w tym roku dziesięciokrotnie w porównaniu z rokiem 1964/1965 i jego poziom został przekroczony dopiero w roku 1968/1969. Wysoka podaż zbóż w roku 1965/1966 była między innymi możliwa dzięki dobremu urodzajowi, ale w głównej mierze należy ją przypisać bodźcom cenowym. Świadczy o tym fakt, że zbiory zbóż w 1961 r. były wyższe niż w 1965, a skup ponadobowiązkowy w roku 1961/1962 był 2,6 razy niższy w porównaniu z rokiem 1965/1966. Wpływ wzrostu cen na wielkość podaży zbóż widoczny był również i w latach następnych.

Skup pszenicy w województwie lubelskim w latach 1960—1968 korelował dosyć wyraźnie z cenami ponadobowiązkowymi niekontraktowanymi ($r_{xy} = + 0{,}703$). Podobnym współczynnikiem wyrażała się korelacja między skupem ponadobowiązkowym pszenicy i cenami płaconymi w tym skupie tylko obliczona dla okresu 1963/1964—1968/1969. Tak więc wzrost cen pszenicy powodował wzrost jej podaży.

Brak współzależności między skupem żyta a cenami wskazuje, że zboże to jest mało wrażliwe na zmiany warunków cenowych. Niemniej jednak, znaczny wzrost cen żyta, a zwłaszcza polepszenie się relacji cen żyta do innych zbóż spowodowało przeszło trzykrotny wzrost podaży w roku 1965/1966 w porównaniu z rokiem poprzednim.

Zbożem najsilniej reagującym na zmiany cen jest jęczmień. Jest on po pszenicy zbożem najbardziej towarowym. Zależność między podażą jęczmienia a cenami była w latach 1960—1968 wysoka. Siła związku skupu jęczmienia z wolnorynkowymi cenami państwowymi wynosiła +0,731, natomiast korelacja skupu ponadobowiązkowego z cenami płaconymi w tym skupie była jeszcze silniejsza, bo wyrażała się współczynnikiem + 0,84.

Korelacja podaży owsa z cenami skupu ponadobowiązkowego w latach 1960—1968 była znikoma ($r_{xy} = + 0{,}157$). Natomiast wzrost cen w 1965 r. wpłynął w wydatny sposób na wzrost towarowości tego zboża.

c) Wpływ pozacenowych bodźców kontraktacyjnych na podaż i produkcję zbóż

Względnie słaba reakcja producentów na zmiany cen zbóż wskazuje, że cena nie jest omnipotentnym środkiem organizacji podaży i skupu

[19] Por. Pohorille, Woś: *op. cit.*, s. 136—160.

zbóż. Z tego też względu duże znaczenie mają bodźce pozacenowe. Kontraktacja jest formą skupu, łączącą politykę cen z systemem bodźców pozacenowych. Kontraktacja gwarantuje zbyt produktów wytwórcy, a dla państwa stanowi ważny instrument planowania skupu i zaopatrzenia rynku. Pierwotną i podstawową jej funkcją jest mobilizowanie produktów rolnych.[20] Kontraktacja jako forma powiązania planowanego na zasadzie bezpośredniego porozumienia nabywcy i dostawcy, pojawiła się między innymi dlatego, że mechanizm cenowy nie stanowi wystarczającego instrumentu w polityce skupu. Najwcześniej spośród 4 zbóż kontraktacją objęty był jęczmień browarny (1959 r.). W 1963 r. wprowadzono kontraktację pszenicy, a w 1965 r. rozszerzono kontraktację na żyto, owies i jęczmień do przetwórstwa.[21] Z kontraktacją zbóż związane były bodźce ekonomiczne, takie jak: prawo pierwszeństwa w zaopatrzeniu w nawozy mineralne, możliwość otrzymania kredytu, dostawa kwalifikowanego ziarna siewnego i prawo do zakupu mieszanek pasz treściwych. Zespół tych bodźców został w grudniu 1966 r. wzbogacony nowymi zasadami kontraktacji zbóż. Nowe warunki kontraktacji zbóż wprowadziły system bonifikat cen nawozów sztucznych pod zboże kontraktowane w wysokości 20—40%. Warunkiem otrzymania bonifikaty na nawozach jest sprzedaż z zakontraktowanego areału określonego minimum zboża. Wysokość obniżki cen nawozów uzależniona jest ponadto od ilości pasz treściwych, jaką rolnik zakupuje za dostarczone zboże. Rolnik ma prawo do zakupu 75 kg pasz przemysłowych za każdy kwintal dostarczonego z kontraktacji zboża. Jeśli rolnik nie wykupuje pasz, otrzymuje 40% obniżki. Zniżka 30% przysługuje, jeśli wykupuje nie więcej niż 50 kg pasz treściwych za każdy kwintal sprzedanego w ramach kontraktacji zboża. 20% bonifikaty przysługuje rolnikowi jeśli wykupuje ponad 50 kg pasz.

Nowe zasady kontraktacji zbóż wprowadzają ulgi w podatku gruntowym w wysokości 50 zł za każdy q zboża dostarczonego ponad minimum dostawy, jeśli umowa kontraktacyjna obejmuje co najmniej 20% gruntów ornych. Jednym z istotnych czynników mogących wpłynąć na zwiększenie zakupu nawozów sztucznych jest nie oprocentowany kredyt towarowy. Jeszcze jednym przywilejem kontraktacji zbóż jest zasada, że gospodarstwa produkujące co najmniej 3 tony zbóż w ramach kontraktacji i dostaw obowiązkowych korzystają z bezpośredniej odstawy zboża z gospodarstwa do punktu skupu na koszt państwa.

Zespół bodźców pozacenowych związanych z kontraktacją zbóż wpłynął na polepszenie opłacalności i obniżkę kosztów produkcji. Wzrost

[20] H. Chołaj: *O tendencjach rozwoju form skupu produktów rolnych w Polsce Ludowej*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej" 1964, z. 6, s. 5.

[21] Uchwała Rady Ministrów nr 202/65 z 30 VI 1965 r.

opłacalności produkcji zbóż osiągnięto przez obniżkę kosztów, a nie w drodze wzrostu cen, ponieważ podniesienie cen zbóż zachwiałoby stosunek pomiędzy ceną zbóż, a ceną innych artykułów rolnych, zwłaszcza żywca wieprzowego. Bodźce pozacenowe związane z kontraktacją mają wpływać na wzrost produkcji zbóż poprzez podniesienie plonów, które w naszych warunkach zależą przede wszystkim od zwiększenia nawożenia mineralnego. Dotychczas w gospodarstwach indywdualnych stosowano pod zboża niewiele nawozów, gdyż używało się je głównie pod zasiewy roślin przemysłowych i nasiennych. Po wprowadzeniu kontraktacji zwiększono zużycie nawozów mineralnych pod uprawę zbóż i na niektórych gruntach zboża otrzymały po raz pierwszy znaczną dawkę nawozów.[22] Możliwość zakupu pasz treściwych za kontraktowane zboże ma przyczynić się do zmniejszenia spasania zbóż drogą zastępowania ich w produkcji zwierzęcej paszami przemysłowymi i w dalszej konsekwencji powinna spowodować wzrost towarowości zbóż. Nowe zasady kontraktacyjne stwarzają system premiowania, korzystny dla gospodarstw produkujących zboże w gorszych warunkach, ponieważ dla nich ustalono niższe minimum sprzedaży zboża z uwzględnieniem wskaźnika bonitacji gleb. Minimum sprzedaży zboża z 1 ha zakontraktowanego wynosi 8—10 q dla gospodarstw o bardzo słabych glebach. Gospodarstwa o wskaźniku bonitacji od 1 do 1,1 obowiązane są do sprzedaży 12 q zboża z 1 ha, natomiast dla gospodarstw o bardzo dobrych glebach i wskaźniku bonitacji powyżej 1,1 ustalone minimum sprzedaży zboża wynosi 15 q z ha.

Wpływ zespołu bodźców związanych z kontraktacją zbóż na ich produkcję i podaż w woj. lubelskim można ocenić pod kątem ich wpływu na zmiany areału kontraktowanego oraz rozmiary skupu zbóż z tego areału. Województwo lubelskie nie wykonuje nałożonego planu kontraktacji zbóż. W latach 1960—1970 powierzchnia zasiewów zbóż kontraktowanych jedynie w dwóch latach przekroczyła nieznacznie nałożony plan, natomiast w latach pozostałych wynosiła 48,2% do 97,4% zaplanowanej dla województwa powierzchni kontraktacyjnej 4 zbóż (por. tab. 6). W stosunkowo najwyższym stopniu zrealizowano plan kontraktacji jęczmienia browarnego. W ostatnich latach województwo lubelskie wywiązywało się również z nałożonego planu kontraktacji pszenicy. Niski natomiast nadal jest procent wykonania planu kontraktacji owsa i jęczmienia do przetwórstwa.

Stopień realizacji planu skupu zbóż z zakontraktowanego areału w woj. lubelskim jest niski (zob. tab. 7). W latach 1960—1969 wykonano

---

22 Pisze o tym S. Zięba: *Nowe warunki kontraktacji zbóż,* „Nowe Rolnictwo" 1968, z. 5, s. 26—29 oraz R. Bodrańska: *Opłacalność kontraktacji zbóż w gospodarce chłopskiej,* „Nowe Rolnictwo" 1967, nr 21, s. 16—19.

Tab. 6. Powierzchnia zasiewów zbóż kontraktowanych w województwie lubelskim w latach 1960—1970 (w tys. ha
Saatfläche des Kontraktationsgetreides in der Lubliner Woiwodschaft in den Jahren 1960—1970 (in 1000 ha)

Na zbiory roku	4 zboża			Pszenica			Żyto			Jęczmień browarny			Jęczmień do przetwórstwa			Owies		
	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%
1960	6,5	6,7	103,2	—	—	—	—	—	—	6,5	6,7	103,2	—	—	—	—	—	—
1961	7,3	7,0	95,5	—	—	—	—	—	—	7,3	7,0	95,5	—	—	—	—	—	—
1962	7,5	8,8	117,9	—	—	—	—	—	—	7,5	8,8	117,9	—	—	—	—	—	—
1963	24,8	13,0	52,4	16,0	3,2	19,8	—	—	—	8,8	9,8	111,9	—	—	—	—	—	—
1964	49,5	23,8	48,2	40,0	13,1	33,6	—	—	—	9,5	10,7	112,4	—	—	—	—	—	—
1965	44,0	29,8	67,8	34,0	19,1	56,1	—	—	—	10,0	10,8	107,8	—	—	—	—	—	—
1966	71,0	52,0	73,3	22,0	22,2	100,9	20,0	14,5	72,8	11,0	12,1	109,7	15,0	1,2	7,9	3,0	2,0	66,8
1967	87,0	73,5	84,5	34,0	30,0	89,1	28,0	27,1	96,7	10,0	9,0	90,5	11,0	3,5	31,7	4,0	3,5	88,7
1968	102,0	99,3	97,4	40,0	40,9	102,3	35,0	40,0	114,1	9,0	7,6	84,3	12,0	5,4	45,0	6,0	5,4	90,5
1969	130,0	120,6	92,8	48,0	48,7	101,5	56,0	54,1	96,6	8,0	6,4	79,8	10,0	5,5	54,6	8,0	5,9	73,7
1970	170,0	152,8	89,8	66,0	60,8	82,1	75,0	71,7	95,5	7,0	7,4	105,1	12,0	5,9	49,1	10,0	7,0	69,8

Uwaga: w latach oznaczonych kreskami nie było kontraktacji zbóż.
Źródło: dane WZPZMł „PZZ" w Lublinie.

Tab. 7. Skup zbóż kontraktowanych w województwie lubelskim w latach 1960—1969 (w tys. ton)
Kontraktationsgetreideaufkauf in der Lubliner Woiwodschaft in den Jahren 1960—1969 (in 1000 t)

Ze zbiorów roku	4 zboża			Pszenica			Żyto			Jęczmień browarny			Jęczmień do przetwórstwa			Owies		
	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%	plan	wyk.	%
1960	9,4	5,4	57,3	—	—	—	—	—	—	9,4	5,4	57,3	—	—	—	—	—	—
1961	9,6	8,3	86,0	—	—	—	—	—	—	9,6	8,3	86,0	—	—	—	—	—	—
1962	12,3	8,7	70,4	—	—	—	—	—	—	12,3	8,7	70,4	—	—	—	—	—	—
1963	18,7	12,6	67,4	4,5	1,9	43,1	—	—	—	14,2	10,7	74,9	—	—	—	—	—	—
1964	35,1	14,8	42,1	19,6	5,8	29,4	—	—	—	15,5	8,9	57,7	—	—	—	—	—	—
1965	43,7	25,0	57,1	28,2	12,6	44,9	—	—	—	15,7	12,3	78,6	—	—	—	—	—	—
1966	72,0	28,7	39,8	32,5	12,5	38,4	17,5	5,3	30,6	18,1	10,1	55,8	1,5	0,4	25,7	2,4	0,4	14,7
1967	96,0	30,2	31,6	42,5	15,9	37,4	31,5	3,4	11,6	13,3	9,7	72,8	4,7	0,7	14,5	3,9	0,5	12,9
1968	128,4	73,8	57,4	57,5	38,3	66,5	46,7	26,0	55,7	10,7	4,5	42,2	7,4	2,5	33,7	6,1	2,5	40,9
1969	149,7			67,6			59,3			8,9			7,3			6,5		

Uwaga: w latach oznaczonych kreskami nie było kontraktacji zbóż.
Źródło: dane WZPZMł „PZZ" w Lublinie.

31,6% — 86,0% nałożonego planu skupu. Stosunkowo najlepiej wykonywano plan skupu jęczmienia browarnego, chociaż w omawianym okresie nie został wykonany on w 100%.

Niewywiązywanie się województwa lubelskiego z nałożonego planu powierzchni kontraktacyjnej zbóż, a jeszcze w większym stopniu z planu skupu zboża kontraktowanego wynika między innymi z wielu nieprawidłowości przeprowadzania i realizacji warunków kontraktacji. Przyczyną niewykonywania dostaw zboża z tytułu kontraktacji jest często sporządzanie nieusprawiedliwionych protokołów strat i umorzeń, nieobsianie określonej w zawartej umowie kontraktacyjnej powierzchni itp. Na przykład w 1967 r. nie obsiane plantacje zmniejszyły plan kontraktacji zbóż o 6052 ha, co odpowiadało 8023,7 ton ziarna. Sprawa nie obsianych plantacji nie jest uregulowana przepisami i rolnicy nie ponoszą z tego tytułu żadnych konsekwencji. W związku z tym nierealne umowy zostają podciągane pod nie obsiane plantacje. Ważnym hamulcem rozwoju kontraktacji zbóż w woj. lubelskim są wyższe ceny zbóż na rynku prywatnym niż ceny skupu państwowego. Ceny wolnorynkowe zbóż są wyższe od cen kontraktacyjnych i ceny te będą wyższe tak długo dopóki w kraju nie zostanie zlikwidowany deficyt zbożowy.[23] Realizacja kontraktacji zbóż w woj. lubelskim napotyka na opór ze strony chłopów. Obecnie wiele GS usiłując wykonać napięty plan kontraktacji zbóż stosuje system kontraktacji wiązanej w stosunku do gospodarstw otrzymujących atrakcyjne kontrakty (np. rośliny przemysłowe). Ponadto z przeprowadzaniem kontraktacji zbóż związane są wysokie koszty organizacyjne (ok. 30 zł za 1 q zakontraktowanego zboża). Koszty te ponoszą „PZZ", jak również w znacznej mierze Gminne Spółdzielnie „Samopomoc Chłopska".

W pozytywnej ocenie całokształtu bodźców związanych z kontraktacją zbóż można wymienić pewne warunki ograniczonego ich działania. Nowe zasady kontraktacji wiążą zakup pasz z wysokością obniżki cen nawozów mineralnych, co jest bodźcem do rezygnowania z zakupu pasz.

Wydaje się, że dla gospodarstw, które nie kontraktują zbóż na obszarze 20% użytkowanych gruntów rolnych (gdy przekroczy się tę granicę, przysługują ulgi podatkowe) nieopłacalne jest przekroczenie ustalonego minimum odstawy, gdyż mogą przeznaczyć zboże na pasze (rezygnując z możliwości zakupu pasz treściwych) i uzyskują bonifikatę na nawozach. W zakresie sprzedaży zbóż ponad określone minimum mogą występować różnego rodzaju kombinacje rolników. Na przykład w latach dobrego urodzaju mogą ograniczać zakup pasz w celu uzyskania maksymalnej bonifikaty na nawozach, natomiast w latach złego urodzaju zwiększyć wykup pasz itp.

[23] H. Chołaj: *Efektywność polityki skupu produktów rolnych w Polsce Ludowej*, „Trybuna Spółdzielcza" 1967, nr 10, s. 7.

W nowych warunkach kontraktacji brak jest bodźców do zwiększenia zakontraktowanego areału ponad 20% gruntów ornych, skoro bonifikatę przy zakupie nawozów, mieszanki pasz można uzyskać odstawiając określone minimum zbóż. Wydaje się również, że przyjęcie jednakowego minimum areału kontraktowanych zbóż (20% gruntów ornych), które upoważnia do korzystania z ulgi podatkowej, jest dla gospodarstw obszarowo małych za wysokie. Tak więc bodźce oddziałują w kierunku wzrostu wykupu zbóż, a nie zwiększenia areału kontraktacji.

Rekapitulując powyższe rozważania należy stwierdzić, że wpływ bodźców cenowych w woj. lubelskim na produkcję i podaż zbóż jest ograniczony. W sposób bardziej ewidentny wpływ ten zaznacza się w krótkich okresach czasu. Wynika to z dużego rozdrobnienia gospodarstw w woj. lubelskim (68% gspodarstw indywidualnych to gospodarstwa do 5 ha) i naturalnego charakteru rejonu. Produkcja zbóż w woj. lubelskim przeznaczana jest na autokonsumpcję gospodarstw, na cele dobrze rozwiniętej produkcji zwierzęcej i jedynie nadwyżki zbóż trafiają na rynek. Mała atrakcyjność kontraktacji zbóż wynika z tego, że uprawa zbóż dla gospodarstw małych nie jest opłacalna. Zboża są uprawami ziemiochłonnymi i pracooszczędnymi, czyli dają wysoki dochód na 1 dzień pracy, a niski na 1 ha ziemi. Natomiast gospodarstwa mniejsze posiadają wystarczające zasoby siły roboczej i dla nich kryterium opłacalności produkcji jest wielkość produkcji z jednostki powierzchni, a wielkość dochodu na 1 dzień pracy ma znaczenie drugorzędne. Dla tych gospodarstw opłacalność towarowej produkcji zbóż nie stanowi dostatecznego bodźca do jej zwiększenia, gdyż dochód globalny z 1 ha ziemi jest zbyt niski. Jak wynika z powyższego, towarowa produkcja zbóż (a więc i kontraktacja) może rozwijać się w gospodarstwach większych obszarowo. Dla gospodarstw większych produkcja zbóż przy obecnej wysokości dochodu na 1 dzień pracy należy do jednej z najbardziej opłacalnych. Również bodźce kontraktacyjne preferują kontraktację zbóż w gospodarstwach większych. Natomiast gospodarstwa małe mają względnie większą produkcję zwierzęcą i wobec braku pasz presja popytu na pasze treściwe kieruje się na wolny rynek, co wywołuje wzrost wolnorynkowych cen zbóż.

РЕЗЮМЕ

Автор обсуждает зерновой рынок Люблинского воеводства за последнее десятилетие. В структуре зернового рынка выделяются обобществленный и частный рынки. В краткой характеристике государственного рынка автор представляет уровень и динамику цен зерна в государственных хлебозаготовках, обращая внимание на значительный рост цен хлеба в 1965 году. Частный зерновой рынок имеет ограниченное

значение, но его роль является специфической ввиду характера Люблинского воеводства — относительно развитого животноводства и дефицитности кормов. Соотношение цен хлеба на свободном рынке и цен в государственных хлебозаготовках удерживается в Люблинском воеводстве в пользу цен на свободном рынке.

В части, обсуждающей чувствительность зернового рынка на изменяющиеся экономические стимулы, автор констатирует, что реакции производителей на изменения цен и рентабельность производства зерна довольно слабые.

В следующей части статьи характеризуются экономические стимулы, связанные с контрактацией зерна, и обсуждается их влияние на спрос и производство зерна в Люблинском воеводстве.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verfasserin erörtert den Getreidemarkt in der Woiwodschaft Lublin im letzten Jahrzehnt. In der Struktur des Getreidemarkts unterscheidet sie zwischen dem volkseigenen und dem privaten Getreidemarkt. In einer kurzen Übersicht des volkseigenen Marktes legt sie Niveau und Dynamik der Getreidepreise im volkseigenen Aufkauf dar und macht auf eine wesentliche Steigerung der Getreidepreise im Jahr 1965 aufmerksam. Der private Getreidemarkt hat eine beschränkte Bedeutung, doch ist seine Rolle spezifisch in Hinsicht auf den Charakter des Lubliner Landes — eine relativ gut entwickelte Tierproduktion und Mangel an Futter. Das Verhältnis der Freimarktgetreidepreise zu den Preisen im volkseigenen Aufkauf gestaltet sich in der Lubliner Woiwodschaft zu gunsten der Freimarktpreise.

Bei der Besprechung der Empfindlichkeit des Getreidemarktes gegen die variablen ökonomischen Hebel wurde festgestellt, dass die Reaktionen der Produzenten auf die Preis- und Rentabilitätsänderung in der Getreideproduktion ziemlich schwach sind.

Des weiteren wurden die ökonomischen, mit der Getreidekontraktation zusammenhängenden Hebel und ihr Einfluss auf das Angebot und die Getreideproduktion in der Lubliner Woiwodschaft dargestellt.

Pap. druk. sat. III kl. 80 g	Format B5 (70×100)	Stron druku: 20
Annales UMCS, Lublin 1972	Drukarnia Uniwersytecka w Lublinie	Zam. nr 241 z dn. 15 VI 72
Nakład: 600+50 egz. — B-4	Maszynopis otrzymano 15 VI 1972 r.	Druk ukończ.. XII 1972 r.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA
VOL. III SECTIO H 1969

1. A. Pakuła: Procent i renta w rachunku ekonomicznym.
Intérét et rente dans le calcul économique.

2. M. B. Niewiadomska: Ceny fabryczne a funkcjonowanie wskaźnika rentowności.
Prix de production et fonctionnement de l'indice de rentabilite.

3. S. Kosiński: Z problemów adaptacji społeczno-zawodowej młodych robotników.
Des problèmes de l'adaptation socio-professionnelle de jeunes ouvriers.

4. J. Turowski: Czynniki psycho-społeczne przenikania postępu technicznego do wsi i rolnictwa.
Factures psycho-sociaux de la pénétration du progrès à la campagne et à l'agriculture.

5. A. Woś: Opłacalność produkcji rolniczej w ocenie chłopów.
Caractère lucratif de la production agricole selon les opinions des paysans.

6. Z. Adamowski: Koszty, ceny i rentowność usług mechanizacyjnych w rolnictwie polskim.
Frais, prix et rentabilité des serwices de mécanisation dans l'agriculture polonaise.

7. W. Kwiecień: Strukturotwórczy wpływ migracji ekonomicznej na układ stosunków demograficznych terenów uprzemysławianych (na przykładzie Nowej Huty).
Fonction de la migration économique dans la formation des structures par rapport au système de relations démographiques des terrains en train d'industrialisation (à l'exemple de Nowa Huta).

8. T. Przeciszewski: Fodstawowe zagadnienia ekonomiki szkolnictwa wyższego.
Problèmes de l'économie de l'enseignemet supérieur.

9. W. Kwiecień: Próba reorganizacji struktury produkcji gospodarstwa rolniczego metodą planowania programu.
Essai de réorganisation de la structure de la production de la ferme agricole par la méthode de planification du programme.

10. A. Woś, S. Ogrodnik: Delimitacja Rejonów w obszarze Kanału Wieprz-Krzna.
Dêlimitation des régions sur le territoire du canal Wieprz-Krzna.

11. S. Ogrodnik: Poziom i struktura pieniężnych przychodów rolników w puławskim rejonie uprzemysławianym i w obszarze Kanału Wieprz-Krzna.

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA
VOL. III SECTIO H 1969

Niveau et structure des revenus pécuniaires des paysans dans la région de Puławy en train d'industrialisation et dans celle du canal Wieprz-Krzna.

12. R. Bączek: Niektóre aspekty ekonomiczne pracy osób przebywających w zakładach penitencjarnych.
Certains aspects économiques du travail des personnes détenues dans les éstablissements pénitentiaires.

13. J. Zalewa: Wybrane zagadnienia rozwoju przemysłu rolno-spożywczego w województwie lubelskim.
Problèmes choisis du développement de l'industric agroalimentaire dans la voivodie de Lublin.

14. J. Duda: Magazyny zbożowe Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego — przeżytkowa forma pomocy gospodarczej w XIX w.
Magasins de blé de la Société Agricole de Hrubieszów — forme anachronique d'aide économique au XIXe s.

Adresse:

UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
BIURO WYDAWNICTW
LUBLIN Plac Litewski 5 POLOGNE